

DIN NOU DESPRE CERAMICA „HOARDEI DE AUR” DIN TERITORIUL DINTRE CARPAȚI ȘI PRUT

DE

PARASCHIVA-VICTORIA BATARIUC

Keywords: *Golden Horde, reddish-yellowish pottery, Moldova*

În vastul spațiu aflat sub ascultarea hanului de la Sarai, în zonele cu viață orășenească din Crimeea, nordul Caucazului, Horezm, cursul inferior al Volgăi, dar și în interfluviul dintre Prut și Nistru a fost produsă o specie ceramică cunoscută în literatura sovietică de specialitate sub denumirea de „ceramica roșietico-gălbui” (*krasno-jeltaja keramika*)¹.

Ceramica roșietico-gălbui este caracterizată de o pastă foarte fină, cu nisip cernut și rare granule de calcar, cu suprafețe netede și ușor prăfoase la pipăit. A fost modelată la roata cu turație medie, fiind arsă în atmosferă oxidantă, în mod unitar, pereții prezentând o culoare roșietico-gălbui uniformă, de la care și-a luat și numele. Formele întâlnite sunt amfora cu două torți, ulciorul amfroidal, ulciorul de dimensiuni medii și mici prevăzut cu cioc de scurgere, borcane cu una sau două torți, oale globulare cu două torți, vase de mici dimensiuni, ulcele. Marea majoritate a vaselor care se încadrează în categoria ceramicii roșietico-gălbui prezintă un repertoriu decorativ variat, aparținând registrului geometric: linii striate sau în val, simple ori în benzi, ghirlande incizate, impresiuni realizate oblic cu un instrument similar unui pieptene, linii lustruite verticale ori în rețea².

Perimetrul în care a fost descoperită în Moldova ceramica roșietico-gălbui este mărginit la răsărit de Nistru, la vest de Siret, la nord de bazinul inferior al Răutului și Bahluiului, iar la sud de cel al Botnei³. Vase și fragmente de vase care să se încadreze categoriei ceramicii roșietico-gălbui au fost descoperite la Orheiul Vechi (Şehr-al-Djedid)⁴, Costești⁵, Lozova⁶, Cetatea Albă⁷, Chilia,⁸ în interfluviul pruto-nistriean, iar în teritoriul de la vest de Prut în așezările de la Pâhnești-Vaslui⁹, Bârlad-Prodana¹⁰, iar la Dunăre, la Păcuil lui

¹ L. L. Polevoi, *Ob odnoi iz grupp keramika na poselenijach XIV v. v Pruto-Dnestrovkom mejdureč'e*, în *Materialy*, Chișinău, 1964, p. 182–196; L. L. Polevoi, *Gorodskoe gončiarstvo Pruto-Dnestrovjia v XIV v*, Chișinău, 1969, p. 108–113; L. L. Polevoi, P. P. Bîrnea, *Srednevekovye pamjatniki XIV–XVII vv*, în *Arheologičeskaja Karta Moldavskoi SSR*, 7, 1974, *passim*; V. Spinei, *Unele considerații cu privire la descoperirile arheologice din Moldova din secolul al XII-lea până în prima jumătate a secolului al XIV-lea*, în *SCIV*, 21, 1970, 4, p. 607–609; idem, *Moldova în secolele XI–XIV*, Chișinău, 1994, p. 238, 254.

² L. L. Polevoi, *Ob odnoi iz grupp...*, Fig. 3–5, 7.

³ V. Spinei, *op.cit.*, p. 238.

⁴ P. P. Bîrnea, T. A. Șcerbakova, *Kratkie itogi arheologičeskix issledovanija v Starom Orhee v 1971 g*, în *AIM v 1970–1971*, 1973, p. 199–215.

⁵ L. L. Polevoi, *Ob odnoi iz grupp...*, Fig. 2/1, 6; 4/1–2

⁶ J. A. Rafalovici, L. L. Polevoi, *Raskopki gončarnyx gornov na posselenii Lozovo I*, în *Materialy*, Chișinău, 1964, p. 241–247; Fig. 2, Fig. 3/1–3; 4/1–3; 5/1–4; 6/1–7; 7/1–3.

⁷ L. L. Polevoi, *op.cit.*, Fig. 5; A. A. Kravčenko, *Spednevekovyi Belgorod na Dnestre (konec XIII–XIV v)*, Kiev, 1986, p. 49–56.

⁸ A. Dobroliubskii, *Tainy pričernomorskix kurganov*, Odessa, 1988, p. 162.

⁹ Săpături Victor Spinei. O mențiune în V. Spinei, *op.cit.*, Fig. 39/1, 4, 5.

¹⁰ Idem, *Începuturile vieții urbane la Bârlad și problema berladnicilor*, în *AIIA*, Iași, XVI, 1979, p. 283–286, Fig. 2; idem, *Moldova în secolele XI–XIV*, Chișinău, 1994, Fig. 39/2–3, 6–9.

Soare¹¹ și la Tichilești, în județul Tulcea¹². Se consideră că principalele centre de producție a ceramicii roșietico-gălbuie din Moldova au fost orașele Costești și Orheiul Vechi¹³.

La mijlocul secolului al XIV-lea, în așezările urbane din zona pruto-nistrană a fost produsă o nouă specie ceramică, denumită de descoperitor „ceramica orășenească”¹⁴. Vasele care se încadrează în această categorie ceramică au fost modelate la roata rapidă dintr-o pastă foarte fină, cu nisip cernut și rare granule de calcar, bine frământată, omogenă, prezentând suprafețe lise, satinete, amintind de antica *terra sigilata*. Arderea executată în atmosferă oxidantă a avut drept rezultat obținerea unor vase de culoare roșietică, cu pereții rezonanți. Formele de vas întâlnite în cadrul „ceramicii orășenești” sunt castroanele cu două torți, amforele cu fundul ascuțit, borcanele cu și fără toartă, cămile, ulcioarele, străchinile cu picior inelar, capacele, sfeșnicele, opaițele, vasele sfero-conice, pușculițele. O parte a vaselor este lipsită de elemente ornamentale, o alta prezintă striuri concentrice, brâuri în relief, benzi incizate simple sau în val, decor imprimat, dar și decor lustruit. Această categorie ceramică este bine reprezentată de descoperiri făcute la Orheiul Vechi (Şehr-al-Djedid), Costești, Cetatea Albă¹⁵. La vest de Prut, fragmentele ceramice care se încadrează în specia „ceramicii orășenești” provin de la Baia, Rădăuți, Târgu Neamț, Suceava, Mihoveni–Cahla Morii.

În zona centrală a orașului medieval Baia, în nivelul datând din secolul al XIV-lea au fost descoperite câteva fragmente de „ceramică orășenească”, de la vase de mari dimensiuni, posibil amfore ori ulcioare amforoidale, considerate de autorii cercetării arheologice ca fiind de proveniență bizantină¹⁶.

La Rădăuți, în perimetrul fostei catedrale episcopale cu hramul Sfântul Nicolae au fost descoperite în două strate diferite, unul datând din prima jumătate a secolului al XIV-lea și cel de-al doilea de la sfârșitul aceluiași secol, mai multe fragmente aparținând mai multor vase diferite care se încadrează în categoria „ceramicii orășenești”¹⁷.

La Târgu Neamț, în zona locuinței incendiate în timpul campaniei din anul 1395 a regelui Sigismund de Luxemburg în Moldova, au apărut câteva fragmente care se încadrează în categoria „ceramicii orășenești”¹⁸.

În anul 1975, în secțiunea III, caseta C1 de la Curtea Domnească de la Curtea Domnească de la Suceava au fost descoperite mai multe fragmente ceramice care se încadrează în categoria „ceramicii orășenești”; au fost publicate doar trei dintre ele¹⁹. Fragmentele provin de la un vas de mari dimensiuni – posibil un ulcior sau o amforă –, modelat la roata rapidă, dintr-o pastă de bună calitate, având ca degresant nisip fin cernut. Pereții vasului prezintă suprafețele de culoare roșietico-gălbuie, fiind decorat în zona diametrului maxim cu două linii circulare concentrice incizate și cu linii verticale paralele, lustruite, care suprapun liniile incizate. La Curtea Domnească de la Suceava, în anul 1977 au mai fost descoperite, în aceeași secțiune III și alte fragmente de „ceramică orășenească”, care provin de la aproximativ încă zece vase, cele mai multe posibil ulcioare și brocane. Repertoriul decorativ este variat: striuri concentrice incizate, trei linii în val, grupate, linii verticale sau ușor oblice și în rețea, lustruite²⁰ (fig. 1/1–4, 6–8) Descoperirea acestor fragmente ceramice a permis formularea ipotezei referitoare la nivelul premușatin de la Curtea Domnească din Suceava²¹. Dar la Curtea Domnească au mai fost descoperite fragmente de vase aparținând „ceramicii orășenești”, în anii 1954 (fig. 2/7) și 1955, care au rămas inedite (fig. 1/9; 2/6).

Reorganizarea depozitului de arheologie a Complexului Muzeal Bucovina a prilejuit trecerea în revistă a bogatei colecții de ceramică medievală descoperită în orașul Suceava, cu care ocazie au fost identificate și alte câteva fragmente de vase care se încadrează în categoria „ceramicii orășenești”.

¹¹ P. Diaconu, Silvia Baraschi, *Păcuilul lui Soare*, vol. II, *Așezarea medievală*, București, 1977, p. 64, Fig. 46/1–6, 8–9.

¹² G. Simion, *O locuință cu ceramică de factură tătărească descoperită în nordul Dobrogei*, în *ArhMold*, XXI, 1998, p. 231–238, pl. II/1–6; III/7–16; IV/1–6.

¹³ V. Spinei, *Începuturile vieții urbane la Bârlad și problema berladnicilor*, în *AIIA*, Iași, XVI, 1979, p. 286.

¹⁴ Idem, *Moldova în secolele XI–XIV*, Chișinău, 1994, p. 255.

¹⁵ L. L. Polevoi, *Gorodskoe gončarstvo...*, p. 114–144.

¹⁶ Eugenia Neamțu, V. Neamțu, Stela Cheptea, *Orașul medieval Baia în secolele XIV–XVII*, vol. II, Iași, 1984, p. 160–163, Fig. 59.

¹⁷ V. Spinei, *Moldova în secolele XI–XIV*, Chișinău, 1994, p. 255 și nota 277.

¹⁸ A. Bătrîna, Gh. Sion, *Locuința din a doua jumătate a secolului XIV de la Târgu Neamț*, în *SCIVA*, 57, 2006, 1–4, p. 100.

¹⁹ M. D. Matei, *Nivelul premușatin de la Curtea domnească din Suceava*, în *SCIVA*, 29, 1978, 4, p. 547.

²⁰ Inedite, în colecțiile Complexului muzeal Bucovina, Suceava.

²¹ M. D. Matei, *op.cit.*

În anul 1957, în timpul unor lucrări edilitare, într-o groapă cu resturi menajere aflată pe strada Ion Creangă, zonă locuită în Evul Mediu de populația armenescă a orașului, a fost descoperit, între alte fragmente ceramice datând din secolul al XIV-lea și un fragment de vas amforoidal, modelat la roata cu turație medie, din pastă foarte fină, cu suprafețele roșietico-gălbui și miez cenușiu. Decorul constă din linii verticale lustruite²².

O toartă de amforă sau ulcior amforoidal, din pastă roșietico-gălbui cu miez cenușiu, masivă, cu șanțuire asimetrică a fost descoperită în anul 1959 în zona fostului internat al liceului „Ștefan cel Mare” (ILB), în secțiunea SII²³.

La Cetatea de Scaun, în anul 1962, în molozul care umplea turnul R23 din planul Romstorfer, din zona de sud-est a zidului exterior al incintei a fost descoperit un fragment dintr-un vas de mari dimensiuni, modelat la roata rapidă, din pastă roșietico-gălbui, foarte fină, și decor lustruit.

Cu ocazia cercetării primului șanț de apărare al orașului Suceava, situat în perimetrul cuprins între biserica Mirăuți și Șipot, în secțiunea IV/1966, car.4, la adâncimea de 0,70–0,90 m a apărut, între alte materiale datând din a doua jumătate a secolului al XIV-lea, un fragment ceramic din pastă roșietico-gălbui cu miezul cenușiu, decorat pe diametrul maxim cu striuri circulare incizate și linii verticale vălurite (fig. 2/2). Din aceeași secțiune, car.5, la adâncimea de 1,0–1,20 m provine partea inferioară a unui vas amforoidal cu fundul tăiat, modelat la roata cu turație înceată, din pastă foarte fină, cu nisip cernut și rare granule de calcar. Pereții vasului, groși, cu suprafețele roșietico-gălbui prezintă miezul cenușiu și decor compus din linii verticale lustruite²⁴ (fig. 2/7). Nivelul în care au fost găsite cele două fragmente conține numeroase fragmente care se datează în a doua jumătate a secolului al XIV-lea, inclusiv ceramică cenușie fină cu decor imprimat, atribuită coloniștilor germani.

În anul 1971, în cuprinsul așezării culturii Criș, situată pe Platoul cimitirului, a fost descoperită o locuință de suprafață, datând de la sfârșitul secolului al XIV-lea și din primele decenii ale secolului următor. Între fragmentele ceramice provenite din această locuință se află și unul de culoare roșietico-gălbui cu decor lustruit²⁵.

În timpul cercetărilor arheologice de la biserica Sfântul Gheorghe (Mirăuți) a fost descoperită, în anul 1994, în secțiunea SIA, trasată între edificiul de cult și casa parohială, unde se găsește necropola, în caroul 30–31, la adâncimea de 1,0 m, un fragment izolat modelat la roata cu turație medie, dintr-o pastă foarte fină, cu rare granule de calcar, de culoare gălbui-cenușie și decor lustruit: liniile verticale, lustruite, au fost ușor adâncite în pasta vasului, formând caneluri superficiale, destul de rare²⁶.

Cele mai numeroase fragmente care se încadrează în categoria „ceramicii orășenești” au fost descoperite începând cu anul 1987 în așezarea de la Mihoveni–Cahla Morii, așezare aflată la circa 2 km în linie dreaptă de la Cetatea Șcheia. La Mihoveni, fragmente de „ceramică orășenească” provin fie din descoperiri fortuite (fig. 3/3; 4/1, 5; 5/2, 5) fie din cercetări arheologice sistematice, făcute în bordeiul B2 (Fig. 3/4–6), cercetat în vara anului 1990 și din groapa GI/2001²⁷ (fig. 3/1,2; 4/2, 3; 5/1).

„Ceramica orășenească” de la Mihoveni este caracterizată de pasta foarte fină, cu nisip cernut și rare granule de calcar sau șamotă, bine frământată, omogenă, cu suprafețe netede, „satinat”. Vasele realizate din această pastă au fost modelate fie cu mâna – cele mai numeroase –, fie cu ajutorul roții cu turație lentă, rezultând pereți groși de 6–7 mm și fundul masiv, dar se cunosc și fragmente lucrate la roata rapidă. Fragmentele ceramice prezintă suprafețele exterioare de culoare roșietico-gălbui, cu miezul cenușiu deschis, excepție o fac unele care provin de la un singur vas de culoare roșie cărămidie, uniformă, rezultat al arderii oxidante.

Cele 130 de fragmente ceramice descoperite la Mihoveni–Cahla Morii sunt în general de mici dimensiuni, care nu permit întregirea vreunui vas, dar analiza motivelor decorative prezente pe fragmentele provenite din bordeiul B2 permite constatarea că acestea aparțin de la cel puțin 32–33 de vase diferite. În ceea ce privește formele modelate din pasta foarte fină se pot formula doar ipoteze. Prezența unei guri de vas în formă de pâlnie, cu înălțimea de 90 mm, cu marginea rotunjită și răsfrântă la interior, buză pe care se află

²² Inedit, în colecțiile Complexului Muzeal Bucovina, Suceava.

²³ Inedit, în colecțiile Complexului Muzeal Bucovina, Suceava.

²⁴ Inedite, în colecțiile Complexului muzeal Bucovina, Suceava.

²⁵ Rodica Popovici-Baltă, N. Ursulescu, *Descoperiri arheologice din secolele XIV – XV de la Suceava – Parcul Cetății*, în *ArhMold*, IX, 1980, p. 101, Fig. 5/5.

²⁶ Inedit, în colecțiile Complexului Muzeal Bucovina, Suceava.

²⁷ Paraschiva-Victoria Batariuc, *Mihoveni, com. Șcheia, jud. Suceava*, în *Situri arheologice cercetate în perioada 1983–1992*, Brăila, 1996, p. 71, nr. 161; Paraschiva-Victoria Batariuc, Monica Gogu, Brândușa Amarandei, *Mihoveni, com. Șcheia, jud. Suceava, punct: Cahla Morii*, în *CCA, 2001*, București, 2002, p. 205–206, nr. 144.

amprenta unei torți masive (fig. 3/6), dar și două torți late (fig. 4/4, 5) ne sugerează că ne găsim în fața unui ulcior amforoidal de mari dimensiuni. Altă formă probabilă care este indicată de fragmentele descoperite la Cahla Morii este vasul amforoidal. Din bordeiul B2 provin două vase fragmentare de mari dimensiuni, ovoidale, cu fundul tăiat; în ambele cazuri se păstrează registrul inferior, până în zona diametrului maxim. Unul dintre aceste vase fragmentare, cu înălțimea de 170 mm, diametrul maxim 204 mm, diametru bază 122 mm, de culoare roșietico-gălbuie, a fost modelat la roata cu turație încetată din pastă fină, cu rare granule de nisip cu bobul mare; pe diametrul maxim se găsește o linie circulară incizată suprapusă de două linii vălurite, ample, neglijent trasate. Întreaga suprafață a vasului a fost acoperită de linii verticale lustruite, realizate după executarea decorului incizat (fig. 5/8). Cel de al doilea vas fragmentar, cu înălțimea 310 mm, diametrul maxim 331 mm, diametrul bazei 163 mm, de culoare roșie cărămizie, a fost modelat la roata rapidă, din pastă foarte fină, cu nisip cernut. Pe diametrul maxim se găsesc trei linii concentrice incizate, întreaga suprafață a vasului este ritmată de linii verticale lustruite (fig. 5/9). Între fragmentele de vase din pastă fină, de culoare roșietico-gălbuie se află și un fund de mici dimensiuni, cu diametrul de 72 mm și grosimea pereților de 12 mm, modelat manual, posibil o ceașcă ori un borcan.

Vasele modelate din pastă foarte fină, indiferent de culoarea rezultată în urma arderii oxidante au fost decorate. Decorul dispus tectonic se găsește în zone distincte și a fost realizat cu ajutorul unor tehnici diverse. În zona umărului sau a diametrului maxim au fost realizate striuri concentrice, dar și linii vălurite, ambele incizate. Două, trei sau chiar cinci linii concentrice incizate au fost dispuse grupat pe diametrul maxim al vasului (fig. 3/4; 4/2, 3, 5; 5/2, 4, 6, 7). Uneori striurile concentrice au fost asociate cu linii vălurite simple, duble sau chiar triple, mai dese ori mai rare (fig. 3/1, 3, 5; 5/8, 9). O altă componentă a decorului, care caracterizează ceramica foarte fină de la Mihoveni este constituită de liniile verticale lustruite, linii care acoperă întreaga suprafață a vasului (fig. 3/3, 4; 4/3, 5; 5/2, 4, 6), inclusiv zona gâtului (fig. 3/6) și chiar toarta (fig. 4/4, 6). De multe ori liniile lustruite, verticale sau oblice au fost realizate după efectuarea decorului incizat, suprapunându-l.

S-a încetățenit părerea că vasele modelate din pastă foarte fină, de culoare roșietico-gălbuie sau cele care formează așa-numita „ceramică orășenească” au fost executate în centre urbane aflate în stăpânirea nemijlocită a Hoardei de Aur²⁸, fiind aduse la vest de Prut fie ca atare, ca produse de lux, fie au servit drept ambalaje pentru o serie de mărfuri provenite din Orient²⁹. Examinarea cu atenție a fragmentelor care se încadrează în categoria „ceramicii orășenești” descoperite la Mihoveni, permite observația că multe dintre ele au fost modelate manual sau la roata cu turație lentă și conduce la întrebarea dacă aceste vase au fost executate în teritoriul Hoardei de Aur sau sunt o creație a meșterilor locali, influențați într-un fel ori altul de produsele executate de olarii aflați sub stăpânirea tătarilor.

Aria de răspândire a ceramicii roșietico-gălbui, lucrată din pastă de bună calitate a fost pusă în legătură cu delimitarea zonelor aflate sub influența centrelor de olărie controlate de Hoarda de Aur și, implicit, a teritoriilor situate sub controlul administrativ al mongolilor³⁰. Pentru teritoriul de la vest de Prut, aria de răspândire a ceramicii roșietico-gălbui, asociată cu ceramica tradițională, cărămizie-cenușie, din pastă mai puțin fină, cu un repertoriu de forme foarte restrâns, dominat de oala fără toartă, corespunde cu zona în care se înregistrează o intensă circulație a monedelor Hoardei³¹. În așezările din Moldova ceramica roșietico-gălbuie a fost datată din primul sfert al secolului al XIV-lea și până la sfârșitul deceniului șapte al aceluiași secol³², încadrare cronologică susținută de emisiunile monetare, între care un loc principal îl constituie cele ale Hoardei de Aur de la Șehr-al-Djedid³³. S-a considerat că prezența celor două categorii ceramice: ceramica tradițională și aceea fină, roșietico-gălbuie nu definește deosebiri etnice printre cei care le-au utilizat, difuzarea lor fiind doar efectul unor fenomene de ordin economic³⁴.

Aceleași concluzii se impun și în legătură cu cea de a doua specie ceramică fină, „ceramica orășenească” care este produsă, începând de la mijlocul secolului al XIV-lea în centrele urbane din estul Moldovei, controlate de Hoarda de Aur³⁵.

²⁸ V. Spinei, *op.cit.*, p. 238, 255.

²⁹ Ipoteză formulată de colegul Adrian Bătrîna, în discuțiile bilaterale.

³⁰ V. Spinei, *op.cit.*, p. 238.

³¹ *Ibidem*, p. 238.

³² *Ibidem*, p. 254.

³³ *Ibidem*, p. 259–261.

³⁴ *Ibidem*, p. 255.

³⁵ *Ibidem*, p. 255.

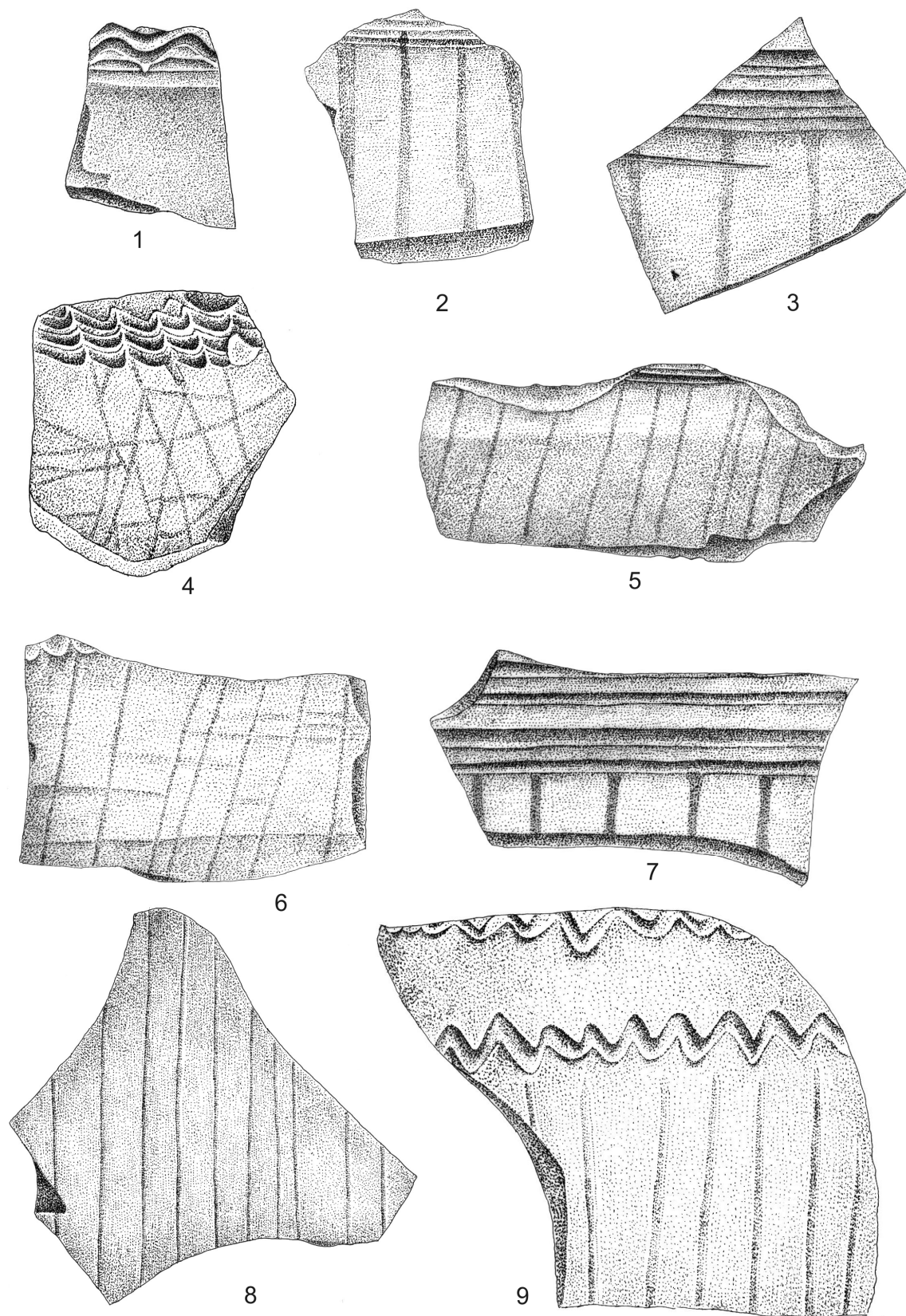


Fig.1. 1–4, 6–8, Fragmente ceramice descoperite la Suceava, Curtea Domnească, 1977; 5, fragment ceramic descoperit la Suceava, Șanțul de Apărare I, 1966; 9, fragment ceramic descoperit la Suceava, Curtea Domnească, 1955.

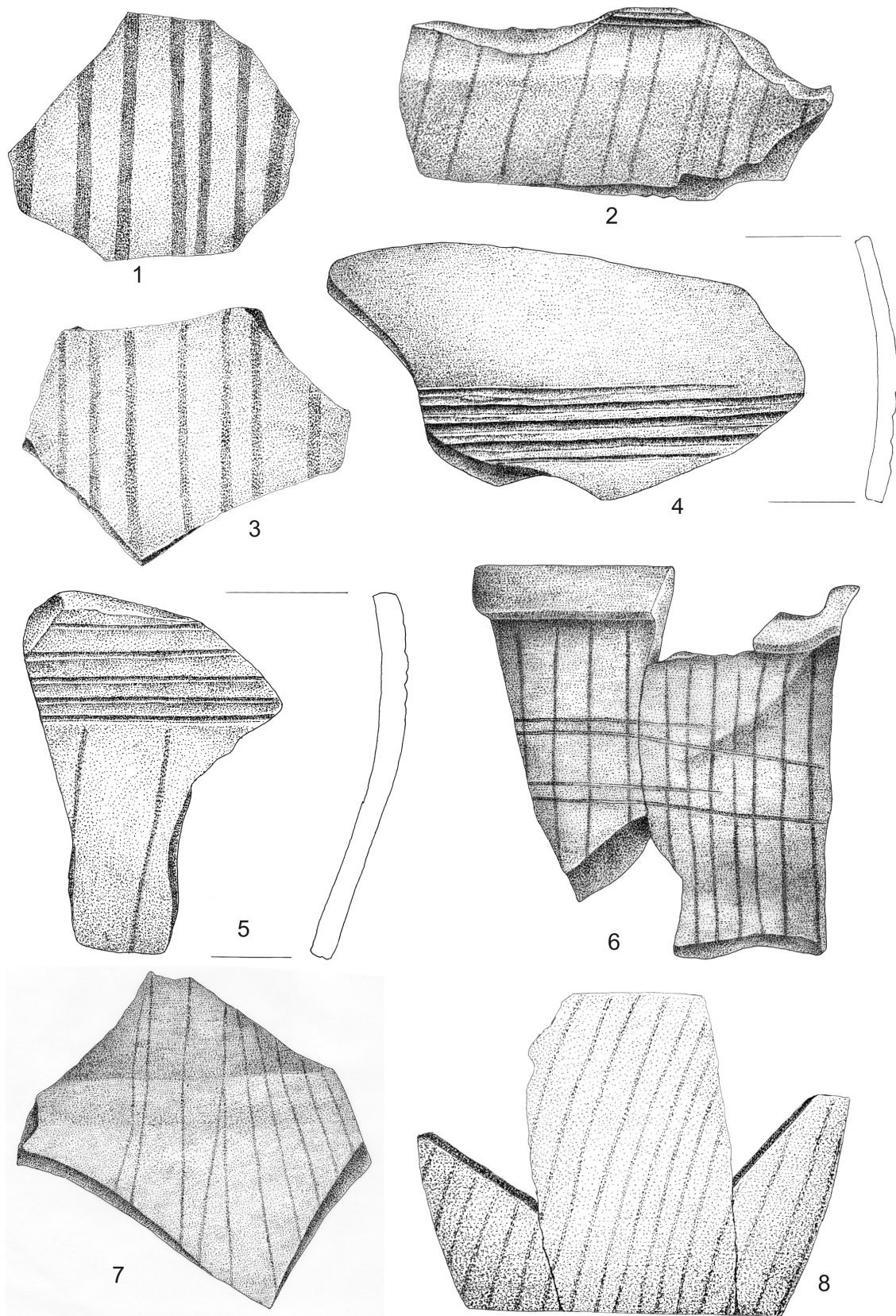


Fig. 2. 1, Fragment descoperit la Suceava, Câmpul Șanțurilor, 1963; 2-5, fragmente ceramice descoperite la Suceava, Șanțul de Apărare, 1966; 6, fragment ceramic descoperit la Suceava, Curtea Domnească, 1955; 7, fragment ceramic descoperit la Suceava, Curtea Domnească, 1954.

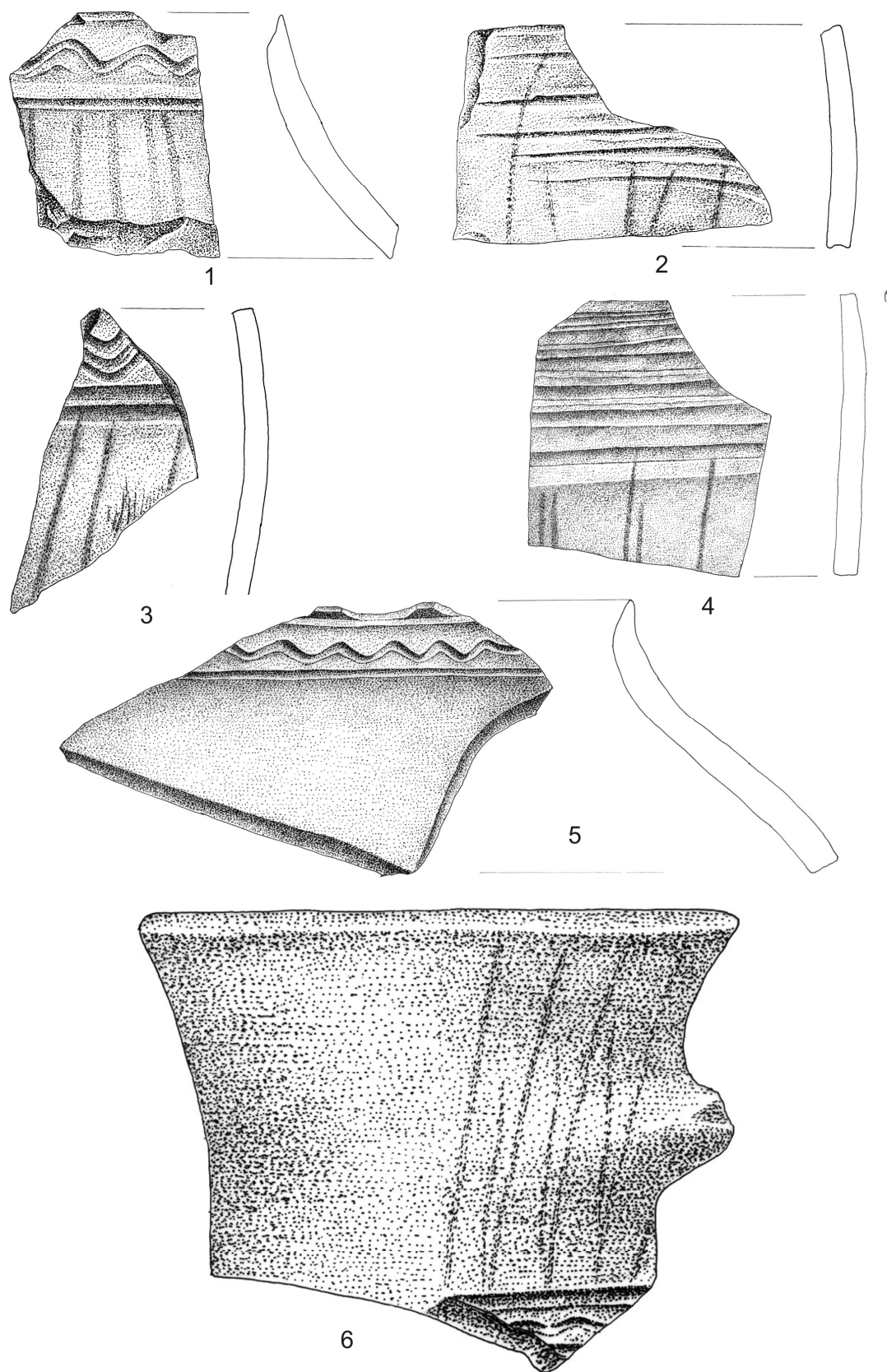


Fig. 3. 1-2, Fragmente ceramice descoperite la Mihoveni, Cahla Morii, 2001; 3, fragment ceramic descoperit la Mihoveni, Cahla Morii, 1988; 4-6, fragmente ceramice descoperite la Mihoveni, Cahla Morii, 1990.

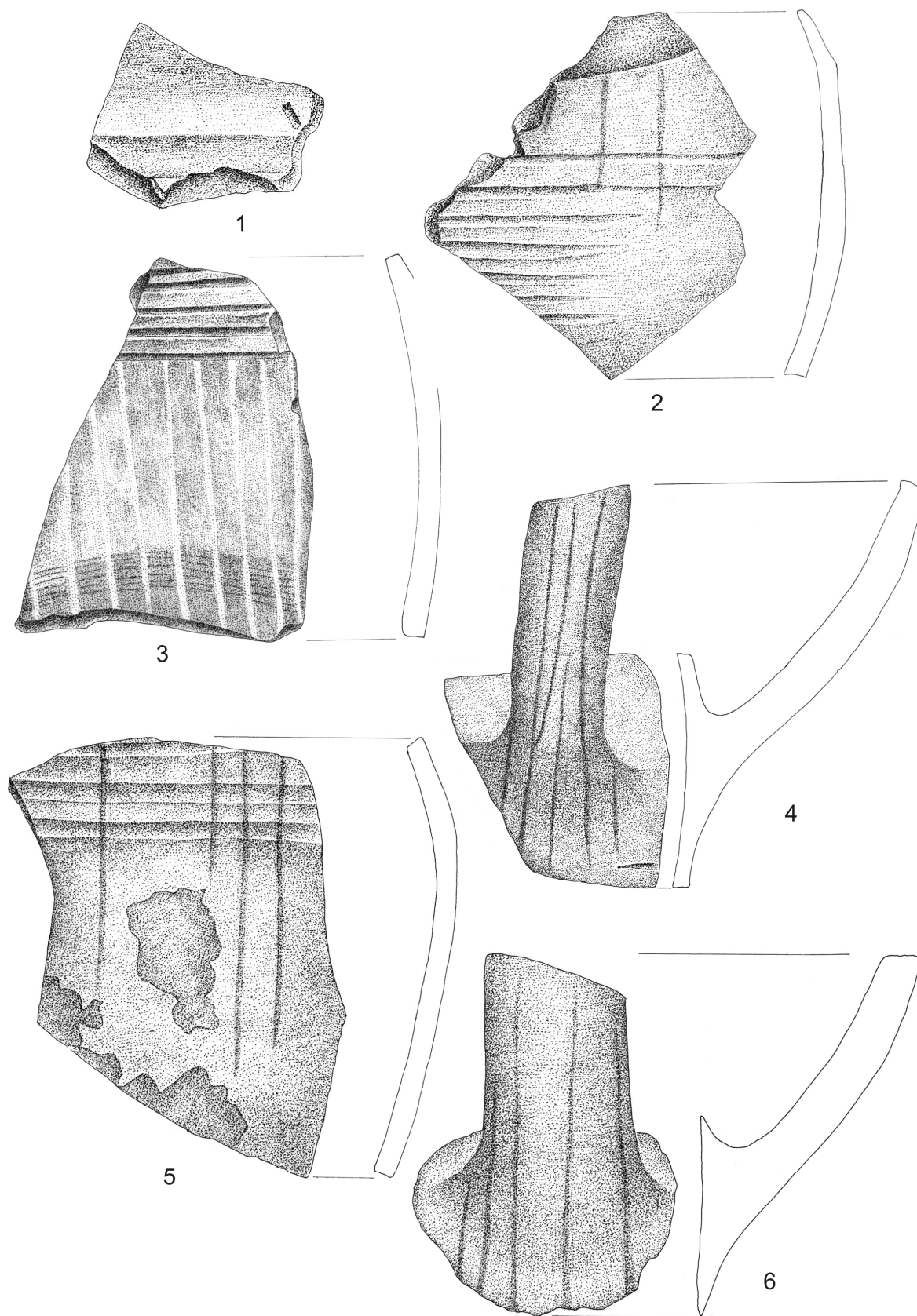


Fig. 4. 1, Fragment ceramic descoperit la Mihoveni, Cahla Morii, 1988; 2-3, fragmente ceramice descoperite la Mihoveni, Cahla Morii, 2001; 4, 6, fragmente ceramice descoperite la Mihoveni, Cahla Morii, 1990; 5, fragment ceramic descoperit la Mihoveni, Cahla Morii, 1989.

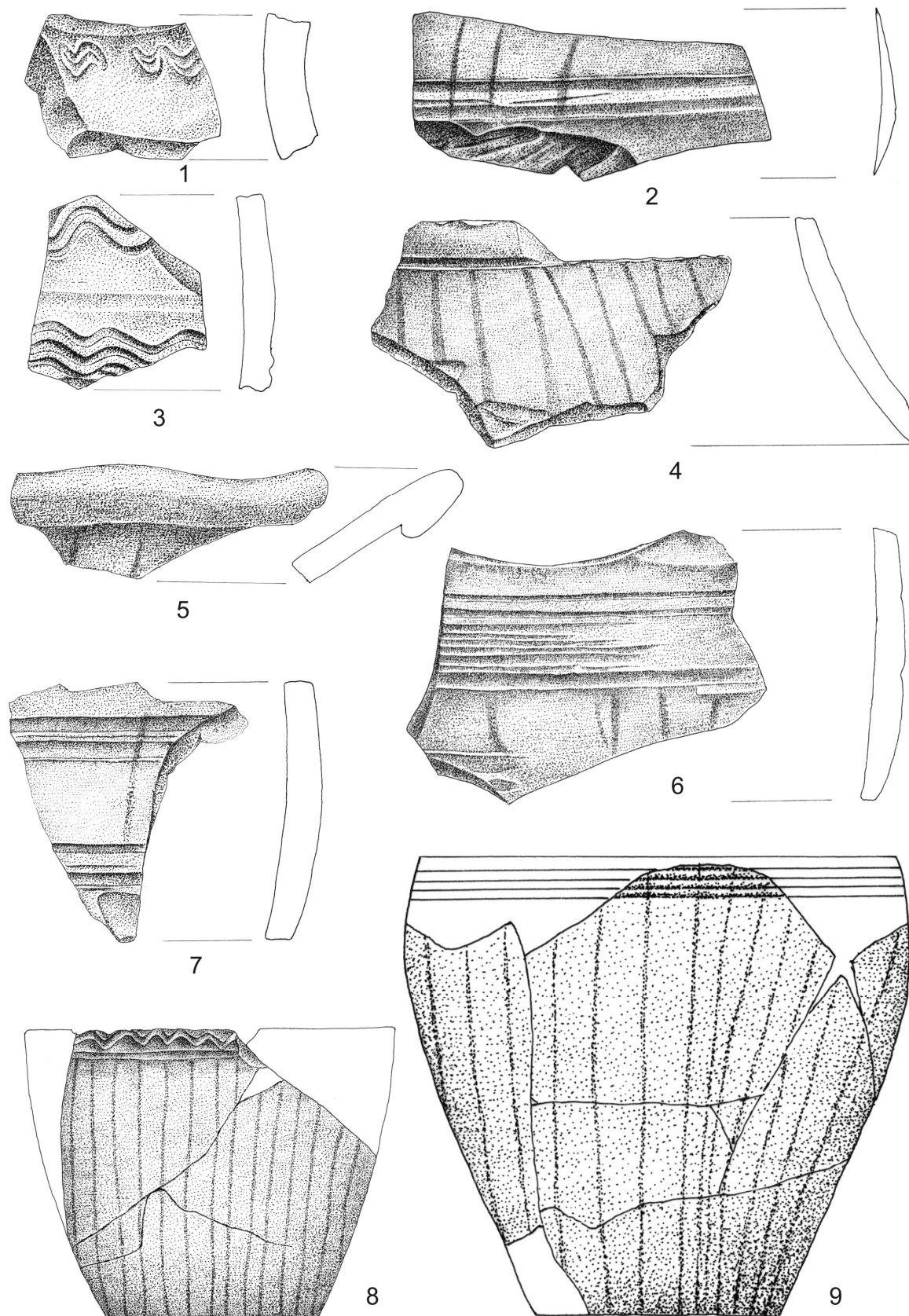


Fig. 5. 1, 3, 7–9, Fragmente ceramice descoperite la Mihoveni, Cahla Morii, 1990; 2,5, fragmente descoperite la Mihoveni, Cahla Morii, 1988; 4,6, fragmente ceramice descoperite la Mihoveni, Cahla Morii, 2001.

Prezența fragmentelor de vase care aparțin „ceramicii orășenești” în centre cuprinse în spațiul dintre Carpați și Prut, teritorii care nu s-au găsit în mod nemijlocit sub dominația Hoardei de Aur, fiind doar controlate de mongoli, poate fi pusă în legătură cu activitatea negustorilor sau a meșteșugarilor, care, la adăpostul oferit de *Pax Tartarica* au vehiculat diverse produse orientale³⁶. Descoperirea la Suceava, în zona clădirii cunoscută sub numele de „Hanul Domnesc”, a unui fragment de bol smălțuit în albastru de peruzea provenit de la Kashan, din Persia³⁷, dar și a unui fragment de porțelan de tip „Celadon” datând din secolele XIII–XIV³⁸, poate fi legată de activitatea negustorilor care, pe „Drumul mătășii”, legau Extremul Orient cu zone din Europa de Est. Vasele lucrate fie din pastă roșietico-gălbuie, fie aparținând categoriei cunoscută sub numele de „ceramică orășenească” au ajuns în teritoriul din nordul Moldovei vehiculate de negustori, ca recipiente pentru anumite produse, dar și ca obiecte de uz gospodăresc și veselă, de foarte bună calitate, adevărate obiecte de prestigiu social pentru posesori.

Nu este exclus ca și în teritoriul de la vest de Prut, în nord-vestul Moldovei, teritoriu care nu se găsea sub directa stăpânire a Hoardei de Aur, să fi existat un atelier, de ce nu, la Suceava ori chiar la Mihoveni–Cahla Morii, unde să fi fost produse vasele de „ceramică orășenească” începând cu mijlocul secolului al XIV-lea.

Descoperirea unor fragmente de „ceramică orășenească” la Rădăuți, în nivelul de construire al bisericii Sfântul Nicolae, ctitoria domnului Petru I, la Mirăuți și la Cetatea de Scaun a Sucevei, două edificii înalte, de asemenea, în timpul aceluiași Petru I, precum și în locuința cu sobă de la Târgu Neamț, distrusă în incendiul din timpul campaniei regelui Sigismund în Moldova din 1395 ridică problema perioadei de folosire a acestei categorii de obiecte, considerate drept „fosila directoare” pentru definirea orizontului premușatin de la Curtea Domnească de la Suceava.

Fragmentele ceramice, indiferent de caracteristicile tehnice, de repertoriul de forme sau de motivele decorative, doar coroborate cu emisiuni monetare, date stratigrafice și planimetrice se pot constitui în elemente de încadrare cronologică.

DE NOUVEAU SUR LA CÉRAMIQUE DE «LA HORDE D'OR» SUR LE TERRITOIRE COMPRIS ENTRE LES CARPATES ET LE PROUT

RÉSUMÉ

Dans le vaste espace qui se trouvait sous la maîtrise du khan de Saraï, dans les zones avec vie citadine de Crimée, au nord du Caucase, Horezm, sur le cours inférieur de la Volga, mais aussi dans l'interfleuve situé entre le Prout et le Dniestr, on a produit une espèce céramique connue dans la littérature de spécialité soviétique sous le nom de «céramique rougeâtre – jaunâtre» (krasno-jeltaja keramika).

La céramique rougeâtre – jaunâtre est caractérisée par une pâte très fine, avec du sable bluté et de rares granules de calcaire, avec des surfaces lisses et facilement poussiéreuses au toucher. Elle a été modelée au tour avec giration moyenne et a été brûlée en atmosphère oxydante de manière unitaire, les parois présentant une couleur rougeâtre – jaunâtre uniforme, dont elle a pris le nom. Les formes rencontrées sont l'amphore avec deux anses, la cruche en forme d'amphore, la cruche de dimensions moyennes et petites, prévue avec bec de fuite, des pots avec une ou deux anses, des poêles globulaires avec deux anses, des pots de petites dimensions, des brocs. La grande majorité des vases qui s'encadrent dans la catégorie de la céramique rougeâtre – jaunâtre présente un répertoire décoratif appartenant au registre géométrique : des lignes striées ou en vagues, simples ou en bandes, des guirlandes incisées, des impressions réalisées avec un instrument similaire à un peigne disposées obliquement, des lignes lustrées, verticales ou en réseau. La céramique rougeâtre – jaunâtre a été découverte surtout dans un périmètre limité à l'est du Dniestr, à l'ouest du Siret, au nord du bassin inférieur de Răut et de Bahlui et au sud de celui de Botna. Des pots et des fragments de pots ont été découverts à Orheiul Vechi, Costești, Lazova, Cetatea Albă, Chilia, Hansca, et dans les territoires à l'ouest du Prout, dans les habitats de Pâlnești Vaslui, Bîrlad–Prodana, Hlincea, ainsi qu'aux environs du Danube, à Păcuiul lui Soare et Tichilești, dans le département de Tulcea.

Au milieu du XIV-ème siècle, dans les villes de la zone comprise entre le Prout et le Dniestr, on a produit une nouvelle espèce de céramique, nommée par ses découvreurs «céramique citadine». Les pots qui s'encadrent dans cette catégorie ont été modelés au tour rapide d'une pâte très fine, avec du sable bluté et avec de rares granules de calcaire, bien pétrie, homogène, présentant des surfaces lisses, satinées, rappelant de l'antique «terra sigilata». La combustion exécutée en atmosphère oxydante a eu comme résultat l'obtention des pots couleur rougeâtre, avec des parois résonants.

³⁶ *Ibidem*, p.255.

³⁷ Inedit, în colecțiile Complexului Muzeal Bucovina, Suceava.

³⁸ Inedit, în colecțiile Complexului Muzeal Bucovina, Suceava.

Les formes des pots rencontrées dans le cadre de “la céramique citadine” sont les bols à deux anses, les amphores à fond aigu, les pots avec ou sans anse, les tasses, les cruches, les écuelles avec pied annulaire, les couvercles, les chandeliers, les lumignons, les pots sphère coniques, les tirelires. Une partie des pots est marquée d’éléments ornementaux, une autre présente des striations concentriques, des cordons en relief, des bandes incisées simples ou en vagues, un décor imprimé ou lustré. Cette catégorie céramique est bien représentée dans les découvertes faites à Costești, Orheiul Vechi, Cetatea Albă. A l’ouest du Prut, les fragments qui s’encadrent dans l’espèce de «la céramique citadine» proviennent de Duia, Rădăuți, Tg. Neamț, Suceava, Mihoveni – Cahla Morii.

Les dimensions réduites des fragments découverts à l’ouest du Prut ne permettent pas l’établissement avec précision du répertoire de formes. On peut supposer que la grande majorité de ces fragments proviennent de bols sans anse, mais aussi de cruches de grandes dimensions, avec une ou deux anses. Les plus nombreux fragments appartenant à «la céramique citadine» ont été découverts dans l’habitat de Mihoveni–Cahla Morii (des fragments qui proviennent de plus de 30 vaisseaux différents).

La présence des fragments céramiques qui appartiennent à «la céramique citadine» en centres compris dans l’espace d’entre les Carpates et le Prut, des territoires qui ne se sont pas trouvés de manière directe sous la domination de la Horde, étant seulement contrôlés par les Tatars, peut être mise en liaison avec l’activité des marchands qui, à l’abri offert par *Pax Mongolica*, ont véhiculé de divers produits orientaux, tout en commençant avec le milieu du XIV-ème siècle et presque jusqu’à sa fin.

Traduit par Violeta-Anca Epure

LÉGENDE DES FIGURES

Fig. 1. 1–4, 6–8, Fragments céramiques découverts à Suceava, Curtea Domnească, 1977; 5, fragment céramique découvert à Suceava, Șanțul de Apărare I, 1966; 9, fragment céramique découvert à Suceava, Curtea Domnească, 1955.

Fig. 2. 1, Fragment céramique découvert à Suceava, Câmpul Șanțurilor, 1963; 2–5, fragments céramiques découverts à Suceava, Șanțul de Apărare, I, 1966; 6, fragment céramique découvert à Suceava, Curtea Domnească, 1955; 7, fragment céramique découvert à Suceava, Curtea Domnească, 1954.

Fig. 3. 1–2, Fragments céramiques découverts à Mihoveni, Cahla Morii, 2001; 3, fragment céramique découvert à Mihoveni, Cahla Morii, 1988; 4–6, fragments céramiques découverts à Mihoveni, Cahla Morii, 1990.

Fig. 4. 1, Fragment céramique découvert à Mihoveni, Cahla Morii, 1988; 2–3, fragments céramiques découverts à Mihoveni, Cahla Morii, 2001; 4, 6, fragments céramiques découverts à Mihoveni, Cahla Morii, 1990; 5, fragment céramique découvert à Mihoveni, Cahla Morii, 1989.

Fig. 5. 1, 3, 7–9, Fragments céramiques découverts à Mihoveni, Cahla Morii, 1990; 2–5, fragments céramiques découverts à Mihoveni, Cahla Morii, 1988; 4, 6, fragments céramiques découverts à Mihoveni, Cahla Morii, 2001.